

Õiguskantsler

Elektroonilise side seaduse § 111¹ lõigetes 2 ja 3 nimetatud andmete töötlemine

Analüüsi eesmärk oli hinnata, kas [elektroonilise side seaduse](#) (ESS) § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud andmete (edaspidi sideandmed) sideettevõtetelt väljanõudmine ja kasutamine on olnud õiguspärane. Vaatluse all olid 2017. ja 2018. aastal ESS § 111¹ lõike 11 punktide 3–6 alusel tehtud päringud. Nimetatud punktide alusel on õigus sideandmeid küsida Andmekaitse Inspeksioonil, Finantsinspeksioonil, Keskkonnainspeksioonil, Politsei- ja Piirivalveametil, Kaitsepolitseiametil, Maksu- ja Tolliametil, vanglatel ja Sõjaväepolitseil. Põhjalikult analüüsisime ka sideandmete kasutamist tsiviilkohtumenetluses. Sideandmete kasutamise õiguspärasus on kahtluse alla seatud just tsiviilvaidluste puhul, mis riigi julgeolekule ja avalikule korrale ohtu ei kujuta.

Sideandmed on andmed selle kohta, kes kellega, millal ja kust ühendust võttis, mitte aga telefonikõne või internetisuhtluse sisu. Sideandmed on näiteks helistaja ja kõne vastuvõtja telefoninumber, nimi ja aadress, kõne algus- ja lõpuaeg, kärjetunnus ja tugijaama geograafiline asukoht ning internetiteenuse kasutajatunnus. Ka siis, kui kõnede ja kirjade sisuga ei tutvuta, sekkutakse inimese eraellu. Nii saadakse teavet näiteks isiku suhtlusringkonna ja liikumise kohta.

Õiguskantsler teeb järelevalvet isikuandmete ja nendega seonduva teabe varjatud kogumise, töötlemise ja kasutamise üle ([õiguskantsleri seaduse](#) § 1 lg 9). See järelevalvekohustus laieneb kõigile varjatult isikuandmete töötlemise viisidele, sh ESS § 111¹ alusel sideandmete kogumisele. Kuna Riigikogu on pannud sideandmete säilitamise ja edastamise kohustuse sideettevõtetele, kontrollib õiguskantsler selles osas ka nende tegevust.

Õiguskantsler avalikustab analüüsi ilma punktides 17–19 esitatud täpsemate andmeteta uurimisasutuse tegevuse meetodite ja taktika kohta. See teave on mõeldud üksnes asutusesiseseks kasutamiseks [avaliku teabe seaduse](#) § 35 lg 1 p 5¹ alusel.

Kokkuvõte

ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud sideandmeid kasutatakse peamiselt kriminaalmenetluses ja julgeolekuasutuste seaduse alusel teabe kogumisel. Muude menetluste raames tehakse sideettevõtetele päringuid harva. Mõned asutused, kellel on õigus teha sideandmete päringuid, ei kasutanud seda võimalust vaadeldud perioodil (aastatel 2017-2018) kordagi.

Väärteomenetluses küsiti sideandmeid kokku 47 korral. Need päringud olid seotud näiteks telefonivarguste uurimise, keskkonnanõuete rikkumiste või salakaupa ja seeläbi maksudest

kõrvalehoidumist puudutavate väärtegade uurimisega. [Kriminaalmenetluse seadustiku](#) (KrMS) § 126² lõikes 1 nimetatud asutused küsisid andmeid n-ö kriminaalmenetluse välistel eesmärkidel 352 korral. Valdavalt olid need päringud seotud vajadusega koguda andmeid kuriteo ettevalmistamise kohta või tehti need seoses tagaotsitavaks kuulutamise määruse täitmiseega. Tsiviilkohtumenetluses küsis kohus sideandmeid 26 kohtuasjas, kus peamiselt oli vaja tuvastada anonüümse internetikommentaari autor.

Väärteomenetluste puhul jäi silma kohtute erinev praktika sideandmete päringuks loa andmisel. Sisult sarnastel asjaoludel on mõnikord päringuks luba antud, mõnikord aga mitte. Mõne kohtuloaga oli võimalik küsida andmeid suuremas ulatuses, kui seadusega sätestatud üksikpäring ette näeb.

Tsiviilkohtumenetluses tehtud sideandmete päringud olid valdavalt seotud vajadusega tuvastada eeltõendamismenetluses anonüümse kommentaari autor, et eraisik saaks esitada tema vastu kahju hüvitamise nõude au ja hea nime teotamise eest. Tsiviilkohtuasjadest tuli välja kaks juhtumit, kus sideandmete päring oli küsitav, sest need ei saanud anda tsiviilkohtumenetluses soovitud tõendit või osutus sideandmete päring üleliigseks. Ühes kohtuasjas püüti tsiviilmenetluse raames sideandmete päringuga tõendada hoopis kuritegu.

Elektroonilise side valdkonna riiklik järelevalve (ESS § 133) praegu sisuliselt ei toimi. See tähendab, et ESS § 111¹ rakendamist (sh sideettevõtetele selle sättega pandud kohustuste täitmist) selleks ettenähtud järelevalveasutus – Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA) tegelikult ei kontrolli.

Sideettevõtted reeglina ei anna isikule infot tema sideandmete väljastamise kohta riigiasutusele. Asutused, kellel on õigus sideandmeid pärida, nende päringute kohta eraldi arvestust ei pea.

Suur osa sideandmete päringutest tehakse inimese enda eelneval nõusolekul (nt riigisaladusele juurdepääsu või relvaloa taotlemisel) või kohtu taotlusel inimese enda osalusel toimivas kohtumenetluses. Neil juhtudel on inimesel tema sideandmete kasutamine teada ja vajadusel kontrollitav. Näiteks ettevalmistatava kuriteo kohta teabe kogumisel või tagaotsimismenetluse puhul ([politsei ja piirivalve seaduse](#) § 7⁴⁹) ei pruugi aga inimene oma sideandmete küsimisest teada saada ega saa end seetõttu ka vajadusel kaitsta. Neil juhtudel saavad sideandmete kasutamise õiguspärasust kontrollida prokuratuur (päringuteks loa andmise otsustamisel) ja õiguskantsler (nn järelkontroll).

Õiguskantsleri järelevalve isikuandmete ja nendega seonduva teabe varjatud kogumise, töötlemise ja kasutamise üle ([õiguskantsleri seaduse](#) § 1 lg 9) laieneb kõigile varjatult isikuandmete töötlemise viisidele, sh ESS § 111¹ alusel sideandmete kogumisele. Kuna Riigikogu on pannud nende andmete säilitamise ja edastamise kohustuse sideettevõtetele, kontrollib õiguskantsler vajaduse korral nii sideandmeid töötlevate asutuste kui ka sideettevõtete tegevust. Õiguskantsler jätkab sideandmete kasutamise järelevalvet ka edaspidi.

Õiguskantsler palub justiitsministril ning majandus- ja kommunikatsiooniministril töötada välja meetmed, mis võimaldaksid saada ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud sideandmete päringutest täpse ülevaate. See aitaks inimestel saada infot enda andmete töötlemise kohta ning annaks võimaluse tõhustada järelevalveasutuste tööd. Lisaks sellele teeb õiguskantsler ettepaneku

muuta väärtetasjades ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud sideandmete kasutamise lubamise tingimusi. Praktikast lähtudes võiks väärtetasjade lahendamisel lubada sideandmeid kasutada näiteks siis, kui väärtetu pannakse toime a) sidevahendit kasutades või b) sidevahendi suhtes.

Päringute õiguslik alus

1. ESS § 111¹ lõige 2 näeb telefoni- ja telefonivõrgu teenuse osutajale ette kohustuse säilitada järgmised andmed:

- 1) helistaja number ning kliendi nimi ja aadress;
- 2) vastuvõtja number ning kliendi nimi ja aadress;
- 3) lisateenuse, sealhulgas kõne suunamise või edastamise kasutamise korral valitud number ning kliendi nimi ja aadress;
- 4) kõne alguse ja lõpu kuupäev ning kellaaeg;
- 5) kasutatud telefoni- või mobiiltelefoniteenus;
- 6) helistaja ja vastuvõtja rahvusvaheline mobiilside tunnus (*International Mobile Subscriber Identity – IMSI*);
- 7) helistaja ja vastuvõtja rahvusvaheline mobiilside terminalseadme tunnus (*International Mobile Equipment Identity – IMEI*);
- 8) kärjetunnus kõne alustamise ajal;
- 9) andmed, mis määratlevad tugijaama geograafilise asukoha viitega kärjetunnusele ajavahemikul, mille jooksul andmeid säilitatakse;
- 10) anonüümse ettemakstud mobiiltelefoniteenuse korral teenuse esmase aktiveerimise kuupäev ja kellaaeg ning kärjetunnus, millest teenus aktiveeriti.

2. ESS § 111¹ lõike 3 kohaselt on internetiühenduse, elektronposti ja internetitelefoniteenuse osutaja kohustatud säilitama järgmised andmed:

- 1) sideettevõtja poolt eraldatud kasutajatunnused;
- 2) telefoni- või mobiiltelefonivõrku siseneva side kasutajatunnum ja telefoninumber;
- 3) kliendi nimi ja aadress, kelle nimele internetiprotokolli aadress, kasutajatunnum või number olid side toimumise ajal eraldatud;
- 4) internetitelefoniteenuse kavandatud vastuvõtja kasutajatunnum või number;
- 5) kavandatud vastuvõtva kliendi nimi, aadress ja kasutajatunnum elektronposti ning internetitelefoniteenuse korral;
- 6) internetiseansi alguse ja lõpu kuupäev ning kellaaeg konkreetse ajavööndi järgi koos internetiprotokolli aadressiga, mille on kasutajale eraldanud internetiteenuse osutaja, ja kasutajatunnusega;
- 7) elektronposti või internetitelefoniteenuse kasutamise alguse (*log-in*) ja lõpu (*log-off*) kuupäev ning kellaaeg konkreetse ajavööndi järgi;
- 8) kasutatud internetiteenus elektronposti ja internetitelefoniteenuse korral;
- 9) helistaja number sissehelistamisega internetiühenduse korral;
- 10) digitaalne kliendiliin (*Digital Subscriber Line – DSL*) või mõni muu tunnum side algataja kohta.

3. ESS § 111¹ lõike 11 alusel edastavad sideettevõtted eespool loetletud, s.o sama paragrahvi lõigetes 2 ja 3 nimetatud andmeid:

- 1) kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt uurimisasutusele, jälitusasutusele, prokuratuurile ja kohtule;
- 2) julgeolekuasutusele;

- 3) vääртеomenetluse seadustiku kohaselt Andmekaitse Inspeksioonile, Finantsinspeksioonile, Keskkonnainspeksioonile, Politsei- ja Piirivalveametile, Kaitsepolitseiametile ning Maksu- ja Tolliametile;
- 4) väärtpäberiturur seaduse kohaselt Finantsinspeksioonile;
- 5) tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt kohtule;
- 6) jälitusasutusele kaitseväge korralduse seaduses, maksukorralduse seaduses, politsei ja piirivalve seaduses, relvaseaduses, strateegilise kauba seaduses, tolliseaduses, tunnistajakaitse seaduses, turvaseaduses, vangistusseaduses ja välismaalaste seaduses sätestatud juhtudel.

4. ESS § 112 näeb ette teabe edastamise korra ja tingimused. Sideettevõtted võivad asutustele, kellel on ESS § 111¹ lõigete 2 ja 3 kohaselt sideandmete kohta päringute tegemise õigus, tagada päringute tegemiseks ka pideva elektroonilise ühenduse. Niisugust ESS § 112 lõike 2 alusel loodud pidevat elektroonilist ühendust kasutavad päringute tegemiseks Kaitsepolitseiamet (KAPO), Välisluureamet, Politsei- ja Piirivalveamet (PPA), Maksu- ja Tolliamet (MTA) ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

Analüüsi ulatus ja üldised tähelepanekud

5. Seekordne analüüs ei puuduta ESS § 111¹ lõike 11 punktide 1 ja 2 alusel, s.o kriminaalmenetluse ja julgeolekuasutuste teabehanke raames tehtavaid päringuid. Seetõttu küsis õiguskantsler sideettevõtjatelt (Telia, Tele2, Elisa) ja oma töös sideandmeid koguvatelt riigiasutustelt andmed ESS § 111¹ lõike 11 punktide 3–6 alusel tehtud päringute kohta¹.

6. Põhjalikumalt on analüüsitud sideandmete kasutamist tsiviilkohtumenetluses. Avalikkuses on korduvalt seatud kahtluse alla sideandmete kogumise vajalikkus (sh viidates päringute põhjendamatus suurele arvule) just riigi julgeolekule ja avalikule korrale ohtu mitte kujutavate tsiviilvaidluste lahendamisel. Seetõttu hinnati sisuliselt kõiki 2017-2018. aastal tsiviilkohtumenetluses tehtud päringuid.

7. Analüüsi käigus selgus, et oluline osa sideettevõtetest õiguskantslerile saadetud tsiviilkohtumenetlusi puudutavatest andmetest olid ekslikud – näiteks tehti päring hoopis kriminaal- või vääртеomenetluses (vt punkt 22).

8. Sideandmete päringute statistika erineb tegelikust olukorrast ilmselt ka muude menetluste puhul. Sideettevõtetest puudub ülevaade asutuste poolt elektroonilise otseühenduse kaudu tehtud andmepäringute üksikasjadest (sh millisel õiguslikul alusel konkreetne päring tehti). Ka mitmed päringuid tegevad asutused pidid õiguskantslerile esitamiseks vajalikke statistilisi andmeid koguma nii-öelda käsitsi (nt menetlejatelt üle küsides). PPA-l polnud mingit ülevaadet lõppkasutaja tuvastamiseks vajalike andmete (kliendi andmed) kohta tehtud päringutest. Kuna riigiasutustel puudub sideandmete päringutest hea ülevaade, ei oska nad järelikult ka isikutele anda infot, kas nende kohta on andmeid küsitud. Seda teavet ei väljasta enamasti ka sideettevõtted, viidates asjaolule, et sideandmete päringute ja kasutamise eest vastutavad päringuid tegevad asutused.

---

¹ Finantsinspeksioon ei ole 2017.–2018. aastal teinud ESS § 111¹ lõike 11 punkti 4 alusel ühtki päringut.

Sideandmete kasutamine vääртеomenetluses

9. Vääртеomenetluses võivad ESS §-i 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud andmeid küsida ja kasutada [vääртеomenetluse seadustiku](#) (VTMS) §-i 31² lõikes 1 nimetatud asutused: Andmekaitse Inspeksioon (AKI), Finantsinspeksioon, Keskkonnainspeksioon, PPA, KAPO ning MTA. Kõik need asutused saavad sideettevõtelt otse küsida üldkasutatava side võrgus kasutatavate identifitseerimistunnustega seotud lõppkasutaja tuvastamiseks vajalikke andmeid. Ülejäänud ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud andmete kohta võivad nad teha sideettevõttele üksikpäringu ainult kohtu loal. Üksikpäringuks peetakse konkreetse telefonikõne, elektronkirja või muu üksiksõnumi edastamisega seotud sideseansi kohta esitatud kirjalikku päringut (VTMS § 31² lõige 2). Päringute tegemisel tuleb muu hulgas arvestada VTMS § 32² lõikes 3 sätestatud *ultima ratio*-põhimõttega. See tähendab, et päringu võib teha üksnes siis, kui see on vältimatult vajalik vääртеomenetluse eesmärgi saavutamiseks.

10. Vääртеoasjades küsitakse ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud andmeid suhteliselt harva. Selleks pädevatelt asutustelt ja sideettevõtelt saadud andmete põhjal tehti 2017. aasta algusest kuni 2018. aasta novembrini vääртеomenetluse raames sideandmete päringuid kokku 47 korral. KAPO ja Finantsinspeksioon ei teinud sel perioodil ühtki päringut. VTMS § 31² lõike 2 alusel päringute tegemiseks oli alati olemas kohtu luba. Vääртеomenetluses tehtud päringute arv on esitatud järgmises tabelis.

Vääртеomenetluses tehtud päringute arv asutuste kaupa

	2017	2018
Andmekaitse Inspeksioon	2	4
Finantsinspeksioon	0	0
Keskkonnainspeksioon	11	8
Politsei- ja Piirivalveamet	4	6
Kaitsepolitseiamet	0	0
Maksu- ja Tolliamet	11	1
KOKKU:	28	19

11. Enamasti on vääртеomenetluses sideandmete väljanõudmine olnud eesmärgipärane ja põhjendatud. Andmekaitse Inspeksioonil oli vaja tuvastada lubamatu masspostituse tegijad, Keskkonnainspeksioon uuris keskkonna vastu suunatud vääртеgusid, Politsei- ja Piirivalveamet küsis kohtult luba kasutada sideandmeid telefonivarguste uurimisel, Maksu- ja Tolliamet salakauba- ja maksuasjades.

12. Õiguskantsleri nõunikud tutvusid juhusliku valimi põhjal vääртеomenetluses sideandmete väljanõudmiseks välja antud kohtu lubadega. Silma jäi kohtute (kohtunike) mõnevõrra ebahühtlane praktika lubade andmisel. Näiteks on sisuliselt samade asjaoludega, kuid eri juhtumite korral mõnikord sideandmete küsimiseks luba antud, mõnikord aga mitte. Samuti tekkis kohati kahtlusi selles, kas kohtu luba oli tõepoolest väljastatud VTMS § 31² lõike 2 mõttes üksikpäringu tegemiseks. Eriti küsitavad olid need load, mis võimaldasid välja nõuda telefonide kõneeristusi pikema perioodi kohta.

13. Väärteomenetluses tuleb mõnikord siiski küsida sideandmeid (nt kõneeristusi) ka pikema ajavahemiku kohta, kui seaduses sätestatud üksikpäringu nõue võimaldab. Seda on üksikpäringu piire ületavaid lube välja andes ilmselt tunnetanud ka kohtud. Mõistlik oleks kaaluda VTMS § 31² lõikes 2 sisalduva piirangu otstarbekust. Ühe argumendina tasub seejuures kindlasti arvestada seda, et väärteomenetluses otsustab kohus, kas sideandmete päring ja ühtlasi sellega kaasnev eraelu puutumatus piiramine on lubatud. Enamikus muudes menetlustes annab selleks loa asutuse juht või prokuratuur. Väärteomenetluste raames tehtavate päringute arv on suhteliselt väike.

Sideandmete kasutamine ESS § 111¹ lõike 11 punktis 6 nimetatud seaduste alusel

14. KrMS §-i 126² lõikes 1 nimetatud järelevalveasutused (PPA, KAPO, MTA, Sõjaväepolitsei, Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vanglad) võivad ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 loetletud andmeid küsida ka nii-öelda kriminaalmenetluse välistel eesmärkidel, nt [kaitseväge korralduse seaduses](#), [maksukorralduse seaduses](#) (MKS), [politsei- ja piirivalveseaduses](#) (PPVS), [relvaseaduses](#) (RelvS), [strateegilise kauba seaduses](#), [tolliseaduses](#) (TS), [tunnistajakaitse seaduses](#) (TuKS), [turvaseaduses](#), [vangistuseseaduses](#) ja [välismaalaste seaduses](#) sätestatud juhtudel.

15. 2017. aasta jaanuarist 2018. aasta detsembri alguseni on nende seaduste alusel sideandmeid välja nõutud 353 korral. Maksu- ja Tolliamet küsis MKS ja TS alusel andmeid 157 juhul ning ülejäänud 196 päringut tegid PPA struktuuriüksused PPVS, RelvS ja TuKS alusel. Teiste asutuste poolt ja muude eespool mainitud seaduste alusel vaadeldaval perioodil sideandmete saamiseks päringuid ei tehtud.

16. MTA uurimisosakonna rahvusvahelise kriminaalkoostöö talitus on vaadeldaval perioodil teinud ühe päringu MKS § 81¹ ja TS § 12 lõike 1 punkti 1 alusel isiku tagaotsitavaks kuulutamise määruse täitmisel (kliendi otsing isikukoodi alusel). Ülejäänud 156 päringut tegi MTA sisekontrolli osakond MKS § 81² ja TS § 10 alusel. Need päringud tehti seoses juurdepääsuõiguse andmisega järelevalvesteabele ja isiku Maksu- ja Tolliametisse töölevõtmisega.

17. *Asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave, alus AvTS § 35 lg 1 p 5¹.*

18. *Asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave, alus AvTS § 35 lg 1 p 5¹.*

19. *Asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave, alus AvTS § 35 lg 1 p 5¹.*

20. Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid juhusliku valimi alusel, kas MTA poolt MKS § 81² ja TS § 10 alusel ning PPA poolt PPVS §-de 7⁴⁹ ja 7⁵² alusel tehtud päringud olid õiguspärased. Kõigil kontrollitud juhtumitel oli päringu tegemine põhjendatud, see tehti isiku eelneval nõusolekul ning asutuse juhi või prokuratuuri loal.

Sideandmete kasutamine tsiviilkohtumenetluses

21. Õiguskantsler küsis sideettevõtjatelt (Telia, Tele2, Elisa), kui palju on tehtud päringuid ESS § 111¹ lõike 11 punkti 5 alusel (sama paragrahvi lõigetes 2 ja 3 nimetatud andmete saamiseks) tsiviilkohtumenetluses. Andmed selle kohta leiab tabelist.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel tehtud päringud 2017-2018 (sideettevõtete andmed)

	Elisa	Tele2	Telia	KOKKU
Harju Maakohus	10	8	50	68
Tartu Maakohus	3	1	3	7
Viru Maakohus	1	1	6	8
Pärnu Maakohus	0	0	3	3
KOKKU	14	10	62	86

22. Sideettevõtjalt saadud andmed kõrvutasime maakohutest ja ringkonnakohtutest saadud vastustega. Seotud kohtuasju uurides selgus, et sideettevõtted lugesid sideandmete päringuks ka sellised kohtu pöördumised, mis ei olnud tegelikult sideandmetega seotud (päringud kontaktandmete (TsMS § 306 lg 4 alusel) või kliendi võlgnevuse kohta). Lisaks edastati TsMS alusel tehtud päringutena hoopis kriminaalasjas või väärteoasjas tehtud päringuid. Seega on oluline osa sideettevõtetelt saadud andmetest ekslikud. Ka igal kohtul ei ole ülevaadet, kui palju ja mis eesmärgil on sideandmeid küsitud. Seadus selliste andmete kogumist ei nõua. Harju ja Pärnu Maakohus oskasid siiski õiguskantslerile vastata, millistes kohtuasjades on sideandmeid küsitud.

23. Et saada ülevaadet, mis eesmärgil tsiviilkohtumenetluses on sideandmeid kasutatud ja kas see võib ebaproportsionaalselt piirata inimeste õigust eraelu puutumatusel, on asjakohane vaadata kohtuasju (mitte üksikuid päringuid), mille raames on sideandmeid küsitud. Tsiviilkohtumenetluses annab kohtuasjade arv kindlasti parema ülevaate kui päringute arv. Ühe kohtuasja raames võib olla vajalik teha mitu päringut samale küsimusele vastuse saamiseks, nt mitmele sideettevõtjale või siis esmalt IP-aadressi kindlaksmääramiseks (päring veebilehe omanikule) ja hiljem selle IP-aadressi omaniku väljaselgitamiseks (päring internetiteenuse pakkujale). Ühe tsiviilasja kohta esitatud päringuid ei ole palju (tavaliselt üks või mõned).

24. Kui jätta kõrvale sideettevõtjate ekslikult edastatud 10 kohtuasja, kus tegelikult sideandmeid ei küsitudki, siis küsiti vaadeldaval perioodil sideandmeid kokku 26 kohtuasjas.

Sideandmete küsimise statistika 2017-2018

Sideandmete päring, mille eesmärk oli nõuda sisse kahju au ja hea nime teotamise eest (eeltõendamismenetlus)	21
Sideandmete päring võlanõude esitamiseks	1
Sideandmete päring tsiviilkohtumenetluses, kuigi tegemist oli kuriteoga (arvutisüsteemile ebaseaduslikult juurdepääsu hankimine)	1
Sideandmete päring lähenemiskeelu seadmisel, kuigi sideandmed ei saanud tõendada soovitud fakti	1

Sideandmete päring võlanõudes, kuigi sideandmed ei saanud tõendada soovitud fakti	1
Sideettevõtja keeldus kohtule sideandmeid edastamast	1
KOKKU	26

25. Valimis oli ka üks juhtum, kus sideettevõtja keeldus sideandmete edastamisest (kohtuasi nr 2-17-18933). Nimelt keeldus Telia Eesti AS Tartu Maakohtule andmeid väljastamast, sest tegu polnud üksikpäringuga. 14.06.2018 taotlusega küsiti kõneeristust 20.03.–01.09.2017 tehtud telefonikõnede kohta. Sideettevõtted säilitavad andmeid ühe aasta jooksul, kuid see päring hõlmas pikemat perioodi kui aasta.

26. Enamik kohtuasju, mille raames sideandmeid küsiti, on menetletud Harju Maakohtus (19 kohtuasja). Tartu ja Pärnu Maakohtus oli kolm sellist kohtuasja ning Viru Maakohus küsis sideandmeid ühes kohtuasjas.

27. Valdavalt (21 kohtuasjas) küsiti sideandmeid selleks, et kindlaks teha anonüümsete kommentaaride autorid ning esitada nende vastu kahju hüvitamise nõue. Need on juhtumid, kus anonüümselt tehtud kommentaarid või sissekanded veebifoorumites, sotsiaalmeedias², blogides või ajalehtede veebiväljaannetes teotavad inimese au ja head nime. See on kahe eraõigusliku isiku vaheline vaidlus, milles kohus peab välja selgitama, kelle vastu esitada kahju hüvitamise nõue. Isiku kindlakstegemiseks võib tsiviilkohus eeltõendamismenetluse raames veebilehe haldajalt (milleks tihti on ka sideettevõtte) küsida kommentaatori arvuti IP-aadressi ja sideettevõtjalt selle IP-aadressi omaniku andmed.

28. Ühel juhul küsiti sideandmeid ka võlanõudeasjas. Eesmärk oli tõendada, et kostjal oli võimalus kasutada sõnumite- ja kirjavahetuseks Viberi kaudu konkreetset telefoninumbrit.

29. Kõigi eespool kirjeldatud juhtumite puhul võib nõustuda, et sideandmete kasutamine oli kohtuasja lahendamiseks asjakohane abinõu, muud paremat või eraelu puutumatus vähem piiravat võimalust eesmärgi saavutamiseks tõenäoliselt ei olnud.

30. Valimis oli siiski ka kaks kohtuasja, mille puhul sideandmete päring tundub küsitav, sest need andmed ei saanud anda soovitud tõendit või päring osutus üleliigseks.

- 1) Ühes võlanõudega seotud kohtuasjas küsis kohus andmeid hageja-kostja vaheliste telefoniühenduste kohta (samuti andmeid kostja telefoniga tehtud võimalike fotode kohta), et tõendada sularaha üleandmist. Neid tõendeid hiljem ei kasutatud. Kohtunik pidi teadma, et sideandmete päringuga ei ole võimalik sularaha üleandmise fakti

² Mitmed kohtuasjad olid seotud Facebooki libakontodelt tehtud sissekannetega. Ühes kohtuasjas juhtis Facebooki lepinguline esindaja tähelepanu järgmisele: „Lisaks soovib Facebook Ireland täiendavalt tähelepanu juhtida, et õiguskaitseasutusel, kellel on luba koguda tõendeid seoses ametliku uurimisega, on võimalik taotleda Facebooki kasutajakonto andmeid Law Enforcement Online Request System (õiguskaitse veebipõhine taotlussüsteem) kaudu, mis on kättesaadav aadressil <https://www.facebook.com/records/x/login/>. Seoses edasiste taotlustega sisu või informatsiooni väljastamiseks, on võimalik Facebook Ireland poole pöörduda ka kasutades Law Enforcement Online Request System vahendit.“ Seega on Facebookil olemas oma süsteem sideandmete päringuks. Selle kasutamine võiks vähendada n-õ ametlike päringute arvu.

tuvastada. Põhimõtteliselt oleks olnud võimalik kasutada telefonikõnede väljavõtet poolte usaldusväärsuse kontrollimiseks, kuid kohus ei ole otsuses neid selliselt sidunud.

- 2) Ühes lähenemiskeelu seadmise kohtuasjas küsis kohus avaldaja ja puudutatud isiku omavaheliste kõnede ja saadetud tekstisõnumite väljavõtet (ajavahemikul 21.11.2017 kuni 10.02.2018), kuigi ka avaldaja ise sai kohtule esitada tõendid omavahelise suhtluse kohta. Puudutatud isiku esindaja oli sideandmete päringuga nõus. Lähenemiskeelu seadmisel tugines kohus avaldaja saadud e-kirjade sisule ega maininud sideandmeid.

31. Valimisse sattus ka üks kohtuasi, kus püüti tsiviilmenetluses tõendada hoopis kuritegu. Sideandmete päringu eesmärk oli tuvastada ettevõtte majandustarkvara programmi sisse loginud võõras kasutaja. Tegemist on kuriteoga: arvutisüsteemile ebaseaduslikult juurdepääsu hankimine (KarS § 217 – kaitstud arvutisüsteemi sisenemine). See ei eelda, et siseneja sekkuks andmetöötlusprotsessi, vaid piisab arvutisüsteemi passiivsest kasutamisest. Kõnealusel juhul häkiti arvutiprogrammi selleks, et vaadata hinnakirju ja kliendibaasi. Kui andmeid oleks ka muudetud või kustutatud või muul viisil süsteemi kasutamist takistatud, oleks tegemist olnud arvutiandmetesse sekkumise (KarS § 206) või arvutisüsteemi toimimise takistamisega (KarS § 207).

32. Kirjeldatud probleemsetest juhtumitest on õiguskantsler kohtute esimehi teavitanud.

33. Tsiviilvaidluste lahendamise käigus inimese sideandmete väljaküsimisest peab isikut eelnevalt või tagantjärele teavitama. Teoreetiliselt on ka võimalus, et eeltõendamismenetluses küsitakse anonüümse kommentaari autori andmeid, kuid kahju hüvitamise nõuet talle ei esitata. Sellisel juhul ei pruugi puudutatud isik andmete küsimisest teada saada.

Järelevalve sideandmete kasutamise üle

34. Sideandmete päringute ja hilisema töötlemise õiguspärasuse peavad esmajoones tagama ESS § 111¹ lõikes 11 nimetatud asutused ise. Jälitus- ja julgeolekuasutustes on selleks loodud sisemine kooskõlastus- ja kontrollimehhanism. Sideandmete päringute alust (sh *ultima ratio*-põhimõtte järgimist) kontrollivad ka prokuratuur ja kohus, kui nad peavad otsustama päringute tegemiseks loa andmise üle.

35. Elektroonilise side seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide täitmise üle teeb riiklikku järelevalvet Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (ESS § 133 lg 1). Sideettevõtted on kohustatud esitama Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile (TTJA) iga aasta 1. veebruariks eelmise kalendriaasta jooksul ESS § 112 kohaselt esitatud järelepärimiste kohta järgmise teabe (ESS § 112¹ lg 1):

- 1) järelepärimiste arv, mille korral teave anti;
- 2) ESS § 111¹ lõigetes 2 ja 3 nimetatud andmete säilitamise kuupäeva ja järelepärimise kuupäeva vaheline aeg päevades;
- 3) järelepärimiste arv, mille korral ei olnud võimalik teavet anda.

36. Kohtumisel TTJA töötajatega selgus, et ESS § 111¹ rakendamist (sh sideettevõtetele selle sättega pandud kohustuste täitmist) TTJA tegelikult ei kontrolli. TTJA ei vaja sideettevõtete poolt ESS § 112¹ lõike 1 alusel esitatud andmeid juba mitu aastat, sest kohustust see teave

edastada iga aasta 1. aprilliks Euroopa Komisjonile enam pole. Seega pole osundatud normi järele enam vajadust, eesmärgitu normi täitmine on ettevõtjatele tarbetu lisakoormus. Küsitav on ka kõnealuse statistilise teabe tõele vastavus. Nimelt on ESS § 112¹ lõikes 1 nimetatud andmete esitamiseks TTJA kodulehel ette antud [vorm](#), millest võib välja lugeda, nagu tuleks neil TTJA-le esitada üksnes järeleandluste teabe andmise aluseks olnud järelepärimiste arv. Selgusetuks jäi, kas sideettevõtted on igal aastal esitanud aruanded kõigi ESS § 111¹ lõikes 11 loetletud asutuste tehtud päringute kohta või on nad piirdunud vaid järeleandluste järelepärimistega. TTJA esindajad seda öelda ei osanud. TTJA-lt on selle vormi täitmise kohta täpsustavat infot küsinud ainult Tele2.

37. Kuigi ESS § 111¹ lõikes 2 ja 3 loetletud andmete saamiseks tehtud päringuid puudutav teave on vajalik (näiteks tõhusa kontrolli tagamiseks), ei täida ESS § 112¹ praegusel kujul enam oma eesmärki. Pole otstarbekas koguda ja kohustada sideettevõtjaid esitama andmeid, mida andmete saaja tegelikult ei vaja ega kasuta.

Ettepanekud põhiõiguste paremaks kaitseks

Õiguskantsler teeb põhiõiguste tõhusamaks kaitseks järgmised ettepanekud:

- 1) TTJA poolt ESS §-s 112¹ loetletud andmeid kogutakse ilma praktilise eesmärgita. Selle asemel töötada välja kord, mis kohustaks ESS § 111¹ lõikes 2 ja 3 loetletud sideandmeid kasutavaid asutusi pidama sideandmete päringute kohta arvestust. Nõnda oleks isikul võimalik saada infot enda andmete töötlemise kohta ning järelevalveasutus saaks täita oma ülesandeid. Ühtlasi saaks sel viisil sideandmete päringutest täpse ülevaate.
- 2) Kaaluda väärtemenetluse seadustiku § 31² lõikes 2 toodud mõistetest „üksikpäring“ ja „konkreetne sideseanss“ loobumist, sest nende sisustamine praktikas pole õnnestunud. Väärtesoasjades võiks ESS § 111¹ lõikes 2 ja 3 loetletud sideandmete kasutamine olla lubatud näiteks siis, kui väärtegu pannakse toime a) sidevahendit kasutades või b) sidevahendi suhtes.
- 3) Pakkuda kohtunikele praktika ühtlustamiseks sideandmete kasutamise koolitust.

Ülle Madise